

"הגלובליזציה מגדילה את המרחק בין בית הספר לתלמידים"

ג'וליה רסניק. "פעם הסוציאליזציה הייתה לאומית; כיום היא גם גלובלית" צילום: רפי קוז

יורם הרפז

השפעות נוספות?
תלמידים מפתחים תודעה גלובלית – הם כבר אזרחים בעולם "השטוח" – אך תכניות הלימודים הן לוקליות, לאומיות, כך שגם מבחינה זו המרחק בין התלמידים לבית הספר גדל ובית הספר הופך ללא רלוונטי. התלמידים חושבים ומרגישים גלובלית,

הגלובליזציה מולידה אתגרים חדשים לחינוך הלוקלי. ד"ר ג'וליה רסניק: "התפוצצות ונגישות הידע מעמידה את הכיתה, שבה המורה הוא מקור הידע העיקרי, באור מגוחך"

ותכניות הלימודים מנסות להחדיר בהם פטריטיזם לוקלי. לאירופה, בעלת התודעה הבין-לאומית והרב-תרבותית, אנחנו נראים כמו שריד של עולם שבטי עתיק. הם מתקשים להבין אותנו. אנחנו הולכים לקונפליקט בין הזהות הלוקלית-לאומית לבין הזהות הגלובלית-בין-לאומית. אנחנו בעיצומו של הקונפליקט הזה. הזהות של הצעירים עוברת גלובליזציה מואצת והם

ד"ר ג'וליה רסניק, מרצה במגמה לסוציולוגיה של החינוך בבית ספר לחינוך באוניברסיטה העברית בירושלים, עלתה לישראל מארגנטינה ב-1984. את לימודי התואר הראשון, השני והדוקטורט עשתה במחלקה לסוציולוגיה ואתרופולוגיה באוניברסיטת תל אביב. עבודת התזה שלה עסקה בהשוואת הרפורמות במערכות החינוך של ישראל וצרפת לאחר מלחמת העולם השנייה. תחומי המחקר שלה הם זיכרון קולקטיבי בתכניות הלימודים, הגירה וחינוך, רב-תרבותיות בחינוך ורפורמות ניהוליות בחינוך. בשנים האחרונות היא עוסקת במחקר בין-לאומי רחב היקף של בתי ספר (International Baccalaureate) IB – בתי ספר שהם תוצר מובהק של הגלובליזציה. אילו השפעות יש לגלובליזציה על החינוך?

הגלובליזציה מגדילה את המרחק בין בית הספר לתלמידים בדרכים שונות, מה שמייצר הדילגטימציה של בית הספר. למשל, טכנולוגיית המחשב, שהיא גורם ותוצר של הגלובליזציה, לא נכנסה לבית הספר וגורמת לו להיראות מיושן. התפוצצות הידע ונגישותו מעמידות את הכיתה, שבה המורה הוא מקור הידע העיקרי, באור מגוחך. מורה שאין לו תשובה מוכנה והוא אומר לתלמידים שישגי את המידע בתוך שבוע הופך ל"מנותק". תלמיד סקרן הרי ימצא את המידע באותו רגע באינטרנט. וכאשר הטכנולוגיה נכנסת לבית הספר, היא מתאימה את עצמה למבנה המיושן שלו במקום להתאים אותו למבנה החדשני שלה.

"למבחנים הבין-לאומיים יש בעיית מהימנות"

← "ההשפעה המוכרת לכולם של הגלובליזציה", אומרת ד"ר רסניק, "היא של מבחני פיזה ומבחנים השוואתיים בין-לאומיים אחרים. אגב, מבחנים כאלה היו כבר בשנות השישים של המאה הקודמת, אבל אז לא התייחסו אליהם כפי שמתייחסים אליהם כיום".

איך מתייחסים אליהם כיום?
כאל כלי פוליטי לקידום רפורמות. הפוליטיקאים אומרים: "אנחנו במקום נמוך בטבלת ההישגים; צריך רפורמה במערכת החינוך!". לרוב מדובר ברפורמות שהוכנו מראש ואין להן קשר לתוצאות המבחנים.

תוצאות המבחנים הבין-לאומיים נותנות לפוליטיקאים עילה לטלטל קצת את המערכת ולגזור קופון. לעתים קרובות, אך לא תמיד. תוצאות המבחנים הבין-לאומיים עשויות להוביל לבדק בית אמיתי ולרפורמות מועילות. האם תוצאות המבחנים האלה מהימנות?

יש בעיית מהימנות רצינית עם המבחנים האלה. למשל, כיוון שאין להם השפעה על הנבחנים, אין לנבחנים מוטיבציה להשקיע והם מחפפים. יש גם הטיות תרבותיות. המבחנים מתורגמים לשפות מקומיות, אך התרגום מוטה תרבותית, השאלות מקבלות משמעויות שונות מן המשמעויות המקוריות והן משפיעות על התשובות. ויש בעיות מהימנות ברמה לאומית. קיבלתי עכשיו את התוצאות האחרונות של מבחני פיזה, ואני רואה שסין במקום הראשון, אבל זו לא סין אלא שנחאי בלבד, עיר מפותחת למדי. תאר לך שכאן היו עושים בחינות רק בצפון תל אביב... מצבנו בטבלת ההישגים הבין-לאומית היה משתפר במידה ניכרת. ויש בעיה מהותית. למשל סינגפור, היא ניצבת בראש הטבלה אבל זו לא בריוק מדינה, זו עיר-מדינה. נוסף על כך בסינגפור משיגים תוצאות בדרכים שאינן מקובלות בחברה ליברל-דמוקרטית. האם אנחנו מוכנים להגיע לתוצאות משופרות באמצעים כאלה? אני לא בטוחה.

אנחנו מקריבים חינוך בעל עושר רב – חינוך לספרות, למוזיקה, לאמנות וכו'. אילו המלצות היית נותנת למערכת החינוך שלנו?
לחתור ליותר שוויוניות; לעצור את ההפרטה. העובדות מראות שמערכות חינוך שהגיעו לראש טבלת ההישגים הבין-לאומית הן גם השוויוניות ביותר. גם שיפור מעמדם של המורים – העלאת השכר והיוקרה שלהם – הוא יעד דחוף וחשוב. יש להפוך את ההוראה למקצוע נחשק ולא לברירת מחדל. ויש לשנות את הפרגוניה המיושנת של הכיתה המסורתית וללמד את התלמידים ללמוד, לחקור, לחשוב – ולא רק משום שזה טוב לכלכלה, אלא משום שזה טוב ליחידים וחיוני בעולם שבו הידע עצום, מגוון ונגיש. ויש להכניס תכניות רב-תרבותיות, לטפח את הכרת "האחר" ולפתח את האם אנחנו יכולים וצריכים ללמוד ממערכת חינוך בלשהי בעולם?

כן, ממערכת החינוך של פינלנד. כדאי ללמוד לא רק מההישגים שלה אלא בעיקר מהשוויוניות שלה. בפינלנד שברו את המתאם בין מוצאם הסוציאלי-אקונומי-אתני של הילדים לבין ההישגים שלהם בלימודים. צריך ללמוד מהם גם על הכשרת מורים. הם מכשירים את המורים שלהם במשך שנתיים כדי שידעו להתנהל בבתי הספר שעברו רפורמה. הם גם משלמים להם כראוי. אתה לא יכול לצפות למורים טובים ולשלם להם 6,000 ש"ח לחודש. ■

העולם. אחר בירושלים. מחנכים שם לאזרחות גלובלית, מקנים שפות, לומדים בשיטת החקר בקבוצות קטנות. רעיונות מתקדמים כגון חינוך רב-תרבותי, פתיחות לעולם, למידה פעילה ועוד חוזרים בימינו בגדול כי הם מתאימים לשוק העבודה הגלובלי. **בתי הספר הגלובליים האלה פורטיים ועולים הון.**

בשנים האחרונות – בעיקר בארצות הברית ובקנדה – מוקמים מאות בתי ספר ציבוריים כאלה. החינוך הציבורי עושה מאמץ למשוך תלמידים ממעמד סוציו-כלכלי בינוני ובינוני גבוה ש"ערקו" לבתי ספר פרטיים בעקבות מדיניות נאו-ליברלית, ומאמץ את תכנית IB בבתי ספר ציבוריים. בתי הספר האלה צומחים בשיעור של 15% בשנה. זו צמיחה מדהימה. **הגלובליזציה העצימה את התחרות הכלכלית ורתמה אליה את בתי הספר. בתי הספר עושים חינוך עם הפנים לכלכלה.** אין שום קשר מוכח בין רמת החינוך ואיכותו לצמיחה כלכלית. זהו מיתוס.

איך נולד המיתוס הזה?
אנשי הכלכלה והמנהל ניצבים כיום בקדמת הבמה והם מספרים לנו שהכלכלה היא כלכלת ידע והיא תלויה בעובדי ידע שיש להכשיר אותם בבתי הספר. רוב הכלכלה אינה כלכלת ידע ואין בה טכנולוגיה מתקדמת. תעשיית הידע היא אמנם מגזר חשוב של הכלכלה אך לא בלעדי. רק מעטים מגיעים אליו. בדרך אליו